ಸೃಜನಿ

SRUJANI: Indian Journal of Innovative Research and Development (SIJIRD)
Volume-5 Issue- 4, September - October 2026, Pp. 198-203
Bi-Monthly, Peer-Reviewed, Open Access, Indexed Journal

I S S N: 2583-3510

SIRDF JOURNALS
editor@srujani.in
www.srujani.in

ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿ: ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ

ಪುನೀತ ಪೂಜೇರ[1] ಮತ್ತು ಡಾ. ಪಿ. ಕೆ. ರಾಠೋಡ[2]

[1]ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, [2]ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕು

ಡಾ.ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

Abstract:

ಈ ಲೇಖನವು ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನ ಪಾತ್ರವು ಹೇಗೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಸ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶೋಷಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಏಕಲವ್ಯನನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಆತ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ನೈತಿಕತೆ, ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುರು–ಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ, ಅಧಿಕಾರದ ಪ್ರಭುತ್ವ, ಅಹಂಕಾರ, ತ್ಯಾಗ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮದಂತಹ ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನಾಟಕದ ಘಟನೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಗುರುತತ್ತ್ವ, ಕರ್ಮತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞತತ್ತ್ವಗಳ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಏಕಲವ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಮಾನವೀಯ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿ ಅಸ್ಮಿತೆ, ಸಮಾನತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಪ್ರತಿರೋಧದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನಾಟಕದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ಲೇಖನವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

Keywords: *ಕುವೆಂಪು, ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್, ಏಕಲವ್ಯನ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿ, ದಾರ್ಶನಿಕ ಚಿಂತನೆ, ಗುರು–ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ*

ಪೀಠಿಕೆ

ವ್ಯಾಸ ಮಹಾಭಾರತದ ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನ ಕಥಾಪ್ರಸಂಗವು ಅತ್ಯಂತ ಕರುಣಾಜನಕ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಸಂಕಟದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಉಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನು ನಿಷಾದ ರಾಜ ಹಿರಣ್ಯಧನುಷನ ಮಗನಾಗಿ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕೇಂದ್ರಿತ ಹಾಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಗಡಿಗಳಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಶೂದ್ರ ವ್ಯಾಧ ಬಾಲಕನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜಕುಮಾರ ಅರ್ಜುನನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗೆ ಭಂಗ ಬರಬಾರದೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು ಅವನ ಮಾನಸಿಕ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಅವನ ಬಲಗೈ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನೇ ಪಡೆದು ಅವನ ಬಿಲ್ವಿದ್ಯಾ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ

Please cite this article as: ಪುನೀತ ಪೂಜೇರ ಮತ್ತು ಪಿ. ಕೆ. ರಾಠೋಡ. (2026). ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿ: ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ. *ಸೃಜನಿ: ಇಂಡಿಯನ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಇನ್ನೋವೇಟಿವ್ ರೀಸರ್ಚ್ ಅಂಡ್ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್*, 5(4), 198–203

1947ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಯುಗದೃಷ್ಟಿ ಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾರಚನೆಯು ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾದ ಹಾಗೂ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿಯಾದ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಪೌರಾಣಿಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ದಾರ್ಶನಿಕ, ಮಾನವೀಯ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಏಕಲವ್ಯನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೇವಲ ಶೋಷಿತ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸ್ವಯಂ–ನಿರ್ಮಿತ ಚೇತನವಾಗಿ, ನಿಸರ್ಗದ ಆರಾಧಕನಾಗಿ, ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಜಗದ್ಗುರುತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಮರುರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ ಈ ನಾಟಕವು ಶ್ರೀಯವರ 'ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಆವೇಶ'ದ ಕರೆಯನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾ, ಹಳೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಚೌಕಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ರಸತಪಸ್ಸಿನ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಧಾರೆ ಎರೆಯುತ್ತದೆ.

ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನ ಬಾಹ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಂತರಂಗಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ನಾಟಕದ ಪ್ರಥಮ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲೇ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಾಟಕವು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಅರುಣೋದಯದಲ್ಲಿ, ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳ, ಧುಮುಕುವ ಜಲಪಾತದ ಮತ್ತು ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಜಾರುವ ಅರಣ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯದ ನಡುವೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಹಾಸುಬಂಡೆಯ ಮೇಲೆ 'ಗಾತ್ರ ಕೊರೆದು ಬಿಡಿಸಿದಂತೆ' ಮೂಡಿಬರುವ ಏಕಲವ್ಯನ ಆಕೃತಿಯು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಗಂಭೀರತೆ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸಾಕಾರರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅವನ ವಿಶಾಲ ವಕ್ಷಸ್ಥಲ, ಹುಲಿಯುಗುರಿನ ಕಂಠಾಭರಣ, ಬೆನ್ನ ಮೇಲಣ ಬತ್ತಳಿಕೆ, ಹಣೆಯ ಮೇಲಣ ವಿಭೂತಿಯ ಪಟ್ಟೆಗಳು ಹಾಗೂ ಗಿಣಿ ಕೊಕ್ಕಿನಂತಹ ನೀಳವಾದ ಮೂಗು ಅವನು ಕೇವಲ ಕಾಡಿನ ಅನಾಮಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸದಾಚಾರೀ ಪ್ರಭು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡಿನ ವ್ಯಾಧರನ್ನು ಹಿಂಸ್ರಜೀವಿಗಳೆಂದು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದ್ದರೆ, ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಏಕಲವ್ಯನು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಜೀವದೊಡನೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಜೀವಿ. ಅವನು ದುಮುಕುವ ಜಲಪಾತದಲ್ಲಿ, ಬೆಳಗಿನ ಮಂಜಿನ ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣರ ಧವಳೋತ್ತರೀಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ; ಹಕ್ಕಿಗಳ ಇಂಚರದಲ್ಲಿ, ಅರ್ಬ್ಬಿಯ ಓಂಕಾರ ನಾದದಲ್ಲಿ ಗುರುದೇವನ ಆಗಮನದ ಮುನ್ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ನವಿಲಿನ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಬಂದ ಹಾವನ್ನು ಕೊಂದು ನವಿಲುತಾಯಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುವ, ಕಾಡಿನ ಜಿಂಕೆಮರಿಯನ್ನು ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಮುದ್ದಿಸುವ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ತಾಯಿ ತಂದ ಆಹಾರವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುವ ಅವನ ವರ್ತನೆಯು ಅವನ ಕರುಣೆ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಏಕಲವ್ಯನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಅರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಏಕಲವ್ಯರ ನಡುವಿನ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಎಕ್ಕಲವನ್ನು (ಕಾಡುಹಂದಿ) ಶಬ್ದವೇಧಿ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೆಡವಿದ ಏಕಲವ್ಯನನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಅರ್ಜುನನು ತನ್ನ ರಾಜಕೀಯ ದರ್ಪದಿಂದ **"ವನಚರ ಆರ್ ಎಚ್ಚರೀ ವರಾಹಮನ್?"**[1] ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನನ 'ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ವೀರ' ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಬಿಂಕ ಮತ್ತು 'ಪೆಸರಾಸೆ'ಯನ್ನು ಏಕಲವ್ಯನು ಅತ್ಯಂತ ವಿನೀತನಾಗಿಯೇ ಆದರೆ ದೃಢವಾದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನನು ತಾನು ಪಾಂಡುಪುತ್ರನೆಂದು, ರಾಜೇಂದ್ರನ ಮಗನೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡಾಗ, ಏಕಲವ್ಯನು **"ಪೆಸರಾಸೆ, ಅದೊಂದು ನಾಗರಿಕರ್ಗೆ**

[1] ಕುವೆಂಪು, ಬೆರಳ್ ಗೆ ಕೊರಳ್, 20ನೇ ಮುದ್ರಣ 2020, ಪುಟ 15

ಮೀಸಲಾಗಿರ್ಪ ಮನೋಜಾಡ್ಯಂ ಕಣಾ!"[2] ಎಂದು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜವು ಹೆಸರಿಗಾಗಿ, ಕೀರ್ತಿಗಾಗಿ, ರಾಜವಂಶದ ಹಿರಿಮೆಗಾಗಿ ಕಾದಾಡುವ ಮನೋರೋಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಅರಣ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ವಿನಯ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಏಕಲವ್ಯನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಾಣದ ಮೇಲೆ 'ದ್ರೋಣ ಶಿಷ್ಯನ್' ಎಂದು ಕೆತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅರ್ಜುನನು ಕರುಬಿದಾಗ, ಏಕಲವ್ಯನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು 'ಅಣ್ಣ' ಎಂದು ಕರೆದು,

"ವಿನುತೊಡನೆ ಪಂದಿಯಂ ನಟ್ಟಿರ್ದ ಬಾಣಮಂ ಕಿತ್ತ್ರೈನ್...

ಇದೆಯೆ ನಿನ್ನಾ ಪೆಸರ್!

ಓದಣ್ಣ, ಏನೆಂದಿದೆ? ನಗುತೆಂದೆನಾನ್.

ಇದೆನಗುಂ ಪೆಸರಕ್ಕುಂ ಎಂದನವನ್

ಕೇಳ್ದನ್: ಅರ್ಜುನ ಎಂದಿದೆಯೆ?

ಪೇಳ್ದನ್: ದ್ರೋಣ ಶಿಷ್ಯನ್ ಎಂದಿದೆ!"[3]

ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ತನ್ನ ವಿನಯವನ್ನೇ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನು ಅರ್ಜುನನಿಗಿಂತ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿಯೂ, ನೈತಿಕವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಉನ್ನತ ಹಂತದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ನಾಯಕನಾಗಿ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಕುವೆಂಪು ಅವರು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರ ಪಾತ್ರದ ಆಂತರಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಕರ್ಮನಿರೂಪಣೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣರು ಸಣ್ಣತನದ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ, 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್'ನಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಜಾಶ್ರಯದ ಹಂಗಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ, 'ಜೋಳದ ಪಾಳಿಗೆ' ಬಲಿಬಿದ್ದ ಧರ್ಮಸಂಕಟದ ಜೀವಿ. ದ್ರೋಣರು ತಮ್ಮ ಮಗ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನೊಂದಿಗೆ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವಾಗ ತಮ್ಮದೇ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಮನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ನೀಡಿದ ವಚನವು ತನ್ನದೇ ಬಿಂಕದ ದೆವ್ವದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದು ದ್ರೋಣರು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುತ್ತಾರೆ: "ನನ್ನಹಂಕಾರದಾ ಛಲಮೆ ಮರಿಯಿಕ್ಕಿದುದು ಪಾರ್ಥನ ಅಹಂಕಾರದೀ ಕ್ರೂರ ಈರ್ಷೆಯಂ".[4] ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದೇ ನಿಜವಾದ ವಿದ್ಯೆ, ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಪೋಷಿಸುವುದು ಅವಿದ್ಯೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನ ಮೂಡಿದರೂ, ಕೊಟ್ಟ ವಚನ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಕರ್ಮಪಾಶ ದ್ರೋಣರನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುತ್ತದೆ. ಈ ಜಟಿಲ ಕರ್ಮದ ಗತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ದ್ರೋಣರು "ಬರಿಯ ಜೋಳದ ಪಾಳಿಯಲ್ತು, ವತ್ಸ, ಕೊಳ್ ಮಿಣಿಯ ಪಿಡಿದಿರ್ಪುದಾ ಬಿದಿಯ ಕಯ್! ನೂಂಕುತಿಹುದನಿಬರಂ ತನ್ನ ಲೀಲಾರ್ಥಂ".[5] ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ನಾಟಕದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಾದ ಹಾಗೂ ಮೂಲಮಂತ್ರವಾದ "ಮರಿಗೆ ಮರಿ, ಮರಿಗೆ ಮರಿ, ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್!"[6] ಎಂಬ ಕರ್ಮ ದರ್ಶನ.

ನಾಟಕದ ತೃತೀಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ (ಯಜ್ಞ ದೃಶ್ಯ), ದ್ರೋಣರು ಏಕಲವ್ಯನ ಬಿಲ್ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ 'ಪೊಂಗುಳಿ' ಪಕ್ಷಿಯನ್ನು ಶಬ್ದವೇಧಿಯಿಂದ ಕೆಡವಲು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಏಕಲವ್ಯನು ತೋರುವ ನಿಲುವು ಅವನ ಉನ್ನತ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಅವನು "ಅಪರಾಧವಿಲ್ಲದಾ ಸಾಧುವಂ ಕೊಲಲ್ಕಲ್ತು, ಆಚಾರ್ಯ, ಆ ವಿದ್ಯೆಯಂ

[2] ಕುವೆಂಪು, ಬೆರಳ್ ಗೆ ಕೊರಳ್, 20ನೇ ಮುದ್ರಣ 2020, ಪುಟ 16

[3] ಅದೇ. ಪುಟ 18–19

[4] ಅದೇ. ಪುಟ 30

[5] ಅದೇ. ಪುಟ 31

[6] ಅದೇ. ಪುಟ 43

ನೀನಿತ್ತುದೆನಗೆ!"[7] ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿರಪರಾಧಿ ಜೀವಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಧರ್ಮಚ್ಯುತಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಮಂತ್ರಾಧಿದೇವತೆ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿಗೇ ಅಹಿಂಸಾಸತ್ಯವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ದ್ರೋಣರು ಉದ್ವೇಗದಿಂದ ಏಕಲವ್ಯನನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು "ಪುಣ್ಯವಂತನ್ ನೀನ್, ಏಕಲವ್ಯ! ಬರ್ದುಕಿದಯ್, ನೀನ್ ಬರ್ದುಕಿ ನನ್ನನುಂ ಬರ್ದುಕಿಸಿದಯ್! ನಿನಗಲ್ತಿದು ಪರೀಕ್ಷೆ, ನನಗುಂ ಕಣಾ!"[8] ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಬಂದ ಗುರುವೇ ಶಿಷ್ಯನ ಸಾತ್ವಿಕತೆಯ ಮುಂದೆ ಸೋತು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶವು ಏಕಲವ್ಯನ ಸಾತ್ವಿಕ ನಾಯಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ದ್ರೋಣರು ಬಲಗೈ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಏಕಲವ್ಯನು ಅದನ್ನು ದೈಹಿಕ ನಷ್ಟವೆಂದು ಅಥವಾ ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನ 'ಪೂರ್ಣ' ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉದ್ಘೋಷಿಸುವ ಏಕಲವ್ಯನು, "ಪಡೆವುದೆಲ್ಲಂ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಲ್ತೆ, ಆರ್ಯ? ಮೇಣ್, ಪೂರ್ಣಮಂ ಕೊಡದೆ ಪಡೆದಪೆವೆಂತು ಪೂರ್ಣಮಂ?"[9] ಎಂದು ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಬೊಗಸೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಪಡೆದು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲುವಂತೆ, ಗುರುವಿನಿಂದ ಪಡೆದ ಮಹಾವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಪೂರ್ಣತೆಗಾಗಿ ಗುರುವಿಗೆ ಮರಳಿಸುವುದು ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಬಲಗೈ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು ಬಂಡೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು, ಬಾಣದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ, ನೆತ್ತರು ಚಿಮ್ಮುವ ಬೆರಳನ್ನು ದ್ರೋಣಪ್ರತೀಕದ ಮುಂದೆ ಇಡುತ್ತಾ,

"ಬಾ, ಗುರುವೆ; ಕೊಳ್ ದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ ಇದನ್!
ಗೆಲ್ಗೆ ಧರ್ಮಂ! ಗೆಲ್ಗೆ ದೈವೇಚ್ಛೆ!
ನಿಮ್ಮ ವಚನಂ ನಿಲ್ಗೆ!
ಮೇಣ್ ಅರ್ಜುನನ ಪೆರ್ ಬಯಕೆಯುಂ ಸಲ್ಗೆ!"[10]

ಎಂದು ದಿವ್ಯಾರಾಧನೆಯಿಂದ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯು ಕೇವಲ ದೈಹಿಕ ತ್ಯಾಗವಾಗದೆ, ಮಹತ್ತರವಾದ ಆತ್ಮಯಜ್ಞವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಏಕಲವ್ಯನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀಡಿದ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ರಕ್ತವು ಮಡುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಾಗ, ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು ಆ ಕೆನ್ನೀರಿನ ಕನ್ನಡಿಯೊಳಗೆ ಬಾಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ನಾಟಕದ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಾನಕವೂ ದಿವ್ಯವೂ ಆದ ಕರ್ಮಪ್ರತೀಕ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆ ನೆತ್ತರ ಪಾಸರೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮುಖವಿಕೃತಿಯ ಜೊತೆಗೆ, ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿದ ಭೀಮಹಸ್ತವೊಂದು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಕೊರಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದೂ, ರುಂಡವಿಲ್ಲದ ಮುಂಡವು ಕೆಡೆದುರುಳುವುದೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಗ ದ್ರೋಣರು ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು,

"ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್!
ವತ್ಸಾ, ನಿನ್ನ ಬೆರಳ್‌ಗೆ ನನ್ನ ಕೊರಳ್!"[11]

ಎಂದು ರೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಇಂದು ಅರ್ಜುನನ ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಅಹಂಕಾರದ ವಚನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಏಕಲವ್ಯನ ಬೆರಳನ್ನು ಬಲಿ ಪಡೆದ ದ್ರೋಣರು, ನಾಳೆ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೊರಳನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದಿವ್ಯ ಕರ್ಮನಿಯತಿಯನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಗಮಿಸುವ ಏಕಲವ್ಯನ ತಾಯಿ 'ಅಬ್ಬೆ', ತನ್ನ ಮಗನ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಬೆರಳನ್ನು

[7] ಕುವೆಂಪು, ಬೆರಳ್ ಗೆ ಕೊರಳ್, 20ನೇ ಮುದ್ರಣ 2020, ಪುಟ 36
[8] ಅದೇ., ಪುಟ 36
[9] ಅದೇ., ಪುಟ 39
[10] ಅದೇ. ಪುಟ 41
[11] ಅದೇ., ಪುಟ 42

ಕಂಡು, ಮಾತೃಕರುಳು ಉರಿದು ಶಾಪರೌದ್ರಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.

"ಆರ್ಯೊ ಬಲಿ ನನ್ನ ಕಂದನ ಬೆರಳ್
ಬಲಿಯಕ್ಕೆ ಆ ಪಾಪಿಯ ಕೊರಳ್!"[12]

ಎಂದು ಅವಳು ನೀಡುವ ಶಾಪವು ಕೇವಲ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕ್ರೋಧವಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ನಿಸರ್ಗದ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಬದುಕುವ ಕಾಡಿನ ಜನರ ಮೇಲೆ ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜ ನಡೆಸಿದ ದೌರ್ಜನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಇಡೀ ಪ್ರಕೃತಿಮಾತೆಯೇ ನೀಡುವ ಶಾಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕಲವ್ಯನು ತನ್ನ ತ್ಯಾಗ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತೇ ಎಂದು ಅಂಜುತ್ತಾ ಗುರುವಿನ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಾನಾದರೂ, ಆ ಮಾತೃಶಾಪವು ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ದ್ರೋಣರ ಕೊರಳಿಗೆ ತಗಲುತ್ತದೆ.

ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಈ ನಾಟಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಟಿಪ್ಪಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ, 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್' ಮೂರು ಮಹತ್ವದ ದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು 'ಗುರುತತ್ತ್ವ': ನರರೂಪದ ಗುರು ನಿಮಿತ್ತ ಮಾತ್ರ. ಶಿಷ್ಯನ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ನರಗುರುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಇತಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಪರಾತ್ಪರ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಜಗದ್ಗುರುವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಏಕಲವ್ಯನಿಗೆ ದ್ರೋಣನ ಮಣ್ಣಿನ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಶ್ವಗುರುವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಸಕಲ ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕರುಣಿಸಿತು. ಎರಡನೆಯದು 'ಕರ್ಮತತ್ತ್ವ': ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಎಸಗುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವೂ ವಿಧಿ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರೇಚ್ಛೆಯ ಲೀಲೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಒಂದರ ಹಿಂಸೆ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ (ಮರಿಗೆ ಮರಿ), ಬೆರಳಿಗೆ ಕೊರಳೇ ಬೆಲೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯದು 'ಯಜ್ಞತತ್ತ್ವ': ಮಾನವನು ಪಡೆಯುವುದೆಲ್ಲವೂ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು, ಅಹಂಕಾರವನ್ನು, ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ ದೇಹದ ಭಾಗವನ್ನೇ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವದಿಂದ ವಿಶ್ವಚೇತನಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುವುದೇ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲನಿಯಮವಾದ ಋತ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞ.

ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ವಿಮರ್ಶೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಲ್ಲೂ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಏಕಲವ್ಯನ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದದ್ದು. ಸಾಣೆಹಳ್ಳಿಯ ಶಿವಸಂಚಾರ, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆಫ್ ಡ್ರಾಮಾ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಂಗತಂಡಗಳು ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ, ಏಕಲವ್ಯನ ಪಾತ್ರವು ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳ (ಆದಿವಾಸಿಗಳ) ನೈಸರ್ಗಿಕ ಹಕ್ಕು, ಕಾರ್ಪೊರೇಟ್/ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದ ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಪ್ರತಿರೋಧ ಹಾಗೂ ಜಾಗತಿಕ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ. ದ್ರೋಣ ಮತ್ತು ಅರ್ಜುನರು ಅಧಿಕಾರ, ಪ್ರಭುತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಹಂಕಾರದ ಸಂಕೇತಗಳಾದರೆ, ಏಕಲವ್ಯನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಹಜ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಏಕಲವ್ಯನು ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ಪೌರಾಣಿಕ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ಯುಗದೃಷ್ಟಿಯ ವಿಶ್ವಮಾನವನಾಗಿ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಅಳಿವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ; ತನ್ನ ತ್ಯಾಗದಿಂದ, ನೈತಿಕ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಗೆದ್ದು ನಿಲ್ಲುವ ಮಹಾಚೇತನ. ನಾಟಕದ ಅಂತಿಮ ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕತ್ತಲೆಯು ದಟ್ಟೈಸಿದಾಗ, ದ್ರೋಣಪ್ರತೀಕಕ್ಕೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಧ್ಯಾನಸ್ಥನಾಗುವ ಏಕಲವ್ಯನ ಆಕೃತಿಯೂ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನುರಣಿಸುವ

[12] ಕುವೆಂಪು, ಬೆರಳ್ ಗೆ ಕೊರಳ್, 20ನೇ ಮುದ್ರಣ 2020, ಪುಟ 46

"ಅಂತರತಮ ನೀ ಗುರು,
ಹೇ ಆತ್ಮತಮೋಹಾರಿ!"[13]

ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗಾನವೂ ವಿಕಲವ್ಯನ ಈ ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ಅಮರವಾದ ಮಕುಟವನ್ನು ಇಡುತ್ತವೆ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥ

- ಕುವೆಂಪು. (2020). *ಬೆರಳ್‌ಗೆ ಕೊರಳ್.* ಉದಯರವಿ ಪ್ರಕಾಶನ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಕುವೆಂಪು. *ನಾಡು–ನುಡಿ ಮತ್ತು ವೈಚಾರಿಕತೆ (ಆಯ್ದ ಲೇಖನಗಳು).* ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ, ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ.
- ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಎಚ್. *ಕುವೆಂಪು ಅವರ ನಾಟಕಗಳು.* ಕಾವ್ಯಶ್ರೀ ಪ್ರಕಾಶನ.
- ದೇಜಗೌ. *ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಲೋಕನ.* ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ.

[13] ಕುವೆಂಪು, ಬೆರಳ್ ಗೆ ಕೊರಳ್, 20ನೇ ಮುದ್ರಣ 2020, ಪುಟ 47